

**Pécsi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Doktori Iskola**

DR. CSÁK ZSOLT

**A TERHELT TÁVOLLÉTÉBEN LEFOLYTATHATÓ EGYES
ELJÁRÁSOK MEGÍTÉLÉSE AZ ELJÁRÁSI
SZABÁLYSÉRTÉSEK ÉS A TISZTESSÉGES ELJÁRÁS
TÜKRÉBEN**

A doktori értekezés tézisei

Témavezető:
Prof. dr. Gál István László
tanszékvezető egyetemi tanár

Pécs, 2016.

Tartalomjegyzék

I. A témaválasztás indoka, a kutatás célkitűzései	3
II. A kutatás módszerei	6
III. Az értekezés felépítése	6
IV. A kutatás eredményének összefoglalása, a hasznosítás lehetőségei	8
1. A közvetlenség háttérbe szorulása	9
2. A tisztességes eljárás kérdései	10
3. Lehetséges jogalkotási megoldások	11
4. Összegezés	12
V. Az értekezés témakörében írt publikációk jegyzéke	13

I. A témaválasztás indoka, a kutatás célkitűzései

Huszonöt éves ítélkezési és 17 éves oktatói tapasztalatom felhasználásával a dolgozatban a terhelt távollétében lefolytatható eljárások közül a három legfontosabb bemutatását tűztem ki célul. Vizsgáltam a szabályszerűen megidézett terhelt távollétében lefolytatható eljárást; azt az esetet, amikor a terhelt maga jogosult úgy dönteni, hogy a tárgyaláson nem kíván részt venni, végül a Be. XXV. Fejezetében foglalt külön eljárás azon részét, amikor a terhelt ismeretlen helyen tartózkodása miatt folyik a büntetőeljárás a távollétében. A dolgozat célját szem előtt tartva – figyelemmel a terjedelmi korlátokra is – nem foglalkoztam azon esettel, amikor a terhelt külföldön ismeretlen vagy ismert helyen tartózkodik. Az általam felvetett problémákhoz ez az eljárás szervesen nem illeszkedik, ugyanakkor olyan kérdéseket vet fel, amelyek önálló dolgozat témája lehetnek.

A kérdés jelentőségére figyelemmel külön is foglalkoztam a fellebbviteli eljárások problémáival.

A dolgozat megírása során igyekeztem vizsgálni, hogy az egyszerűsítő eljárások alkalmazása milyen lehetséges eljárási szabálysértéseket hordoz magában, illetve a törvényi, valamint jogalkalmazói módszerek mindenben megfelelnek-e a tisztességes eljárás kívánalmainak. Törekedtem ezért annak bemutatására is, hogy az eljárás gyorsítása és egyszerűsítése nem minden esetben éri el a jogalkotó által megfogalmazott célokat, illetve – egyes esetekben – indokolatlanul korlátozhatja a terhelt jogait, illetve kötelezettségei teljesítését.

Vizsgáltam annak a kérdését, hogy a terhelt tárgyaláson való jelenléte a jog vagy a kötelezettség kategóriájába tartozik-e; és megfogalmaztam javaslatokat a jogalkotás irányába.

A dolgozat megírása során a legfontosabb feladatnak a tisztességes eljárás hangsúlyozását tartottam; ezért elsősorban az EJEB ítélkezési gyakorlata kapcsán állapítható meg, hogy a nemzeti belső jog rendelkezéseinek maradéktalan betartása együtt járhat az Egyezmény megsértésével elsősorban annak kapcsán, ha az eljárás nem volt tisztességes.

Bárd Károly mutatott rá arra, hogy a bíróság a vádlott távollétében hozott ítéletével deklarálja, hogy képtelen betölteni azt a funkciót, amelynek teljesítésére létrehozták.¹

A tisztességes eljárás kívánalmait szem előtt tartva a dolgozatomban ugyanakkor igyekeztem azt az állítást bizonyítani, hogy az eljárás egyszerűsítése és gyorsítása ugyan elfogadható jogalkotói cél, ezért a terheltnek lehetőséget kell biztosítani arra is, hogy saját akaratából maradjon távol a tárgyalásról, azonban a megalapozott ítélkezés és az anyagi igazságra törekvő igazságszolgáltatás feladatai érvényesülése érdekében biztosítani kell a bíróság számára annak lehetőségét, hogy – amennyiben a terhelt elérhető – őt a jelenlétre kötelezze.

A dolgozatban a távollétes eljárásokat azért választottam a kutatás tárgyának, mivel – elsősorban fellebbviteli ítélkezési tapasztalatom alapján – a közvetlenség elvének visszaszorulása okán egyszerre vetik fel a tisztességes eljárás sérülésének lehetőségét, valamint a tételes jogban szabályozott eljárási szabálysértések bekövetkezését. Erre figyelemmel pedig sok esetben megkérdőjelezi azon jogalkotói célt, hogy igénybe vételükkel az eljárás gyorsan, hatékonyan és időszzerűen befejezhetővé váljon.

¹ Bárd Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában Magyar Hivatalos Közlöny Kiadó. Budapest, 2007.183. oldal

Mindezeket szem előtt tartva az alkotmányos-alapelvi jelentőségű tételeket szem előtt tartva szerettem volna megvizsgálni, hogy a hatályos Büntetőeljárás törvényünk választott témát érintő rendelkezései megfelelnek-e azon követendő normáknak, elvárásoknak, amelyeket a törvény megalkotása és alkalmazása során figyelembe kell venni. A felvetendő kérdések vizsgálata során ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül, hogy a perjogok alapvetően igazodnak az igazságszolgáltatási szervezet jellegéhez.²

A kutatás kiinduló alapja annak felismerése volt, hogy a jogalkotó a tényleges helyzetre reagálva teremtette meg azon jogintézményeket, amelyek lehetővé tették, hogy a bíróságok a terhelt távollétében is tárgyaljanak. A kutatásom ugyanakkor igazolta, hogy a terhelt távollétében lefolytatható eljárások az eljárási szabálysértések olyan széles skáláját tárják fel, amelyek nem egy esetben kétségessé teszik az eljárás gyorsításához és egyszerűsítéséhez fűződő jogalkotói érdeket és szándékokat. Kúriai bíróként a mai napig felülvizsgálati eljárásokban kell részt vennem hatályon kívül helyező határozatok meghozatalában, mivel a rendkívüli jogorvoslat alapjául szolgáló feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértéseknek nem csak a lehetősége, hanem – sajnálatos módon – a gyakorlatban történő megjelenése is szinte mindennapnak nevezhető.

Nem vitás, hogy a XXI. század igazságszolgáltatásának egyik legnagyobb problémája az eljárások ésszerűtlen elhúzódása.

Fentiek ellenére külön foglalkoztam azzal a kérdéssel, hogy a magyar jogrendszer szerint egyébként mindenben törvényes és Alaptörvénynek megfelelő eljárás nem biztos, hogy kiállja a megmérettetés nemzetközi fórumok előtt. Egyrészt kimondható, hogy a Büntetőeljárás törvényünk rendelkezései megfelelnek az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok Védelméről szóló egyezmény 6. cikkében foglalt tisztességes tárgyaláshoz való jog elvárásainak. Ennek ellenére megállapítottam, hogy a jogalkotás sokszor kerül abba a kényszerű helyzetbe, hogy az alkotmányos és emberi jogi alapelveket ütköztetni kénytelen az igazságszolgáltatás gyorsításával, illetve egyszerűsítésével kapcsolatos elvárásokkal. Ez pedig megteremti a lehetőségét annak, hogy az egyébként törvényes eljárásban meghozott határozat nemzetközi emberi jogi fórum előtt támadható legyen.

Vizsgáltam ezért annak a kérdését, hogy a terhelt távollétében lefolytatott eljárások alkalmazása számos aggályos kérdést vet fel, mivel sérti a közvetlenség elvét, tekintettel arra, hogy a terhelt nincs jelen személyesen az eljárás során, védekezési joga, valamint ezzel szoros összefüggésben a fegyverek egyenlőségének elve is sérülhet.³

Elismerem, hogy a terhelt távollétében lefolytatható tárgyalásra vonatkozó jogintézmények megalkotása szükségszerű folyamat. Ennek ellenére a dolgozatban vitatni igyekeztem az egyes jogintézmények azon megoldásait, amelyek korlátozzák a terhelti jogokat, illetve a közvetlenség sérelmével a bírói bizonyosság körének szűkítését és ezen keresztül az ítéleti tényállás megalapozottságát is érintik. Álláspontom szerint ezért szükséges jogintézmény a terhelt távollétében lefolytatható tárgyalás, azonban – eltérően a jelenlegi szabályozástól – szűkebb körben, és a tisztességes eljárásnak jobban megfelelő részlet-szabályok mellett.

A jogalkotó megteremtette annak a lehetőségét, hogy – a törvényben meghatározott feltételek mellett – az egyébként a tárgyalásra megidézhető terhelt maga döntsön úgy, hogy a

² Bárd Károly: Emberi Jogok és Büntető Igazságszolgáltatás Európában Magyar Hivatalos Közlöny Kiadó Budapest, 2007. 11-12. oldal

³ Tarr Ágnes: A távollévő terhelttel szemben lefolytatott eljárás egyes kérdései. Colléga, 2005/2. 128. oldal

tárgyaláson nem kíván részt venni. Vizsgáltam ugyanakkor ezen jogintézmény kapcsán, hogy a jogalkotó következetlensége miatt csak értelmezéssel dönthető el, hogy a vádlott nélküli tárgyalás a vádlott alanyi joga vagy bírói döntés kérdése. A vádlott nélkül lefolytatott bizonyítás megalapozatlanságot eredményezhet, ezért nagyon kevés bíró él a felajánlás lehetőségével, mert a hatályon kívül helyezést kockáztatja; ez utóbbi rendelkezések ugyanis – az egyszerűsítési szabályokra tekintettel – nem változtak.

Erre figyelemmel pedig külön is foglalkoztam a megalapozatlanság kérdésével. Hajlamosak vagyunk ugyanis a kérdéseket kizárólag az alkotmányos, alapelvi, emberi jogi és ezen keresztül elsősorban a terhelt jogok oldaláról vizsgálni. Fellebbviteli bíróként azonban nem csak az eljárási szabályok megtartását kellett és kell vizsgálnom, hanem a bíróságok által megállapított ítéleti tényállások megalapozottságát is.

A dolgozat kapcsán ezért az elsődlegesen vizsgálandó fő kérdésnek tekintetem, hogy a terhelt távollétében lefolytatható eljárások kapcsán a terhelt jelenléte jognak vagy kötelezettségnek fogható-e fel. Nem vitás, hogy a nemzetközi folyamatoknak megfelelően a magyar jogalkotás is egyre inkább abba az irányba mozdul el, amely a fenti kérdést elsődlegesen jogként kezeli.

Kiemelt kérdésként vizsgáltam ugyanakkor az utólagos eljárások – így elsősorban a perújítás – jelentőségét; tekintettel arra, hogy az in absentia tárgyalással szembeni engedékenységet a kontinentális jog azzal ellensúlyozza, hogy kevésbé zárkózik el a jogerő feloldásától: mivel az alapügyben hozott ítélet tisztelete nem feltétlen, ezért nincs akadálya az ügy újratárgyalásának, ha az elítéltet utóbb kézre kerítik.⁴

Második főkérdésnek tekintetem a hatékonyság, gyorsaság és a megalapozottság vizsgálatát.

Az Alkotmánybíróság a 14/2014. AB határozatban mutatott rá arra, hogy a résztvevő felek aktív közreműködésével lefolytatott eljárás eredményeként közvetlen észlelés útján szerzett bizonyítékok szabad mérlegelésére alapított döntésnek van kiemelkedő jelentősége.

Mindebből következően pedig a hatékonyság és a gyorsaság számos esetben a megalapozottság rovására alkalmazható.

Állításaim helyességét azzal látom alátámasztottnak, hogy ma már nem állja meg a helyét az a közel másfél évtizedes megállapítás, miszerint a büntetőeljárások többsége Magyarországon rendkívüli és sokszor indokolatlanul elhúzódik.⁵

A büntetőeljárások Magyarországon ugyanis alapvetően felgyorsultak, időszerűvé, hatékonyává váltak, és rendkívüli elhúzódásuk csupán a nagy terjedelmű gazdasági ügyekben figyelhető meg. Mindezek alapján pedig nem biztos, hogy a közvetlenség teljes feladásával járó egyszerűsítő és gyorsító eljárásoknak minden esetben elsőbbséget kell kapniuk, különösen nem a megalapozottság rovására.

Elismerve ezért az eljárás gyorsítását szolgáló jogintézmények létjogosultságát, a dolgozatban szerettem volna rámutatni mindazon „buktatóra”, amelyek nem csak a tisztességes eljárás sérelmével és esetleges megalapozatlan döntések meghozatalával járnak, hanem kétségessé teszik az eljárás törvényességét is a szabálysértések bekövetkezése útján.

⁴ Bárd Károly: i.m.: 188. oldal

⁵ Herke Csongor: A sértett-terhelt mediációs szerepe a bűnmegelőzésben Pécsi Határőr. Tudományos Közlemények. 2003. 2. szám 103. oldal

Összefoglalóan ezért, bizonyítani szerettem volna, hogy a jogalkotói törekvések elfogadhatóak, szükség van az egyszerűsítő és gyorsító eljárásokra, ugyanakkor – álláspontom szerint – a közvetlenség nem szorulhat teljes mértékben háttérbe az anyagi igazságra törekvő megalapozott tényállás megállapítását célul kitűző igazságszolgáltatás mellett.

Fentiek mellett külön is vizsgáltam, hogy a tárgyalt eljárások részint megfelelnek-e a tisztességes eljárás követelményeinek, illetve ezek szabályozása kapcsán a jogalkotó felé az uniós előírások milyen elvárásokat, illetve kötelezettségeket támasztanak.

Tekintettel arra, hogy jelenleg is folyik a Büntetőeljárás törvény kodifikációja, ezért külön alfejezetben utaltam az egyes jogintézmények kapcsán bekövetkező lehetséges változásokra. Ezek vizsgálata során a dolgozat lezárásakor „hatályban volt” utolsó tervezettel dolgoztam, tekintettel arra is, hogy az Országos Bírósági Hivatal Elnöke által felállított új Be. munkacsoport tagjaként ezen változat véleményezésében vettem részt.

II. A kutatás módszerei

A dolgozat megírásához és a kitűzött célok eléréséhez végzett alapvető kutatás saját, 25 éves ítélkezési gyakorlatomon alapul.

Emellett a jogtörténeti és nemzetközi összehasonlító vonatkozások áttekintése mellett figyelemmel voltam a magyar jogi szabályozás sajátosságaira.

Kiemelkedő jelentőséget tulajdonítottam a Legfelsőbb Bíróság majd a Kúria elvi iránymutatásainak és eseti döntéseinek, figyelemmel voltam az Alkotmánybíróság döntéseire, valamint az Emberi Jogok Európai Bíróságának a választott téma szempontjából releváns döntéseire.

Emellett módszerként alkalmaztam a választott témához kapcsolódó büntetőeljárás-jogi szakirodalom, valamint elsősorban német és angol nyelvű szakirodalom igénybe vételét.

A Kúria elvi iránymutatásai és BH-ban megjelent döntései mellett elsősorban azon ügyeket dolgoztam fel, melyek elbírálásában magam is részt vettem.

Az EJEB döntései mellett figyelemmel voltam az Európai Unió és az Európa Tanács irányelveire és ajánlásaira a távollétes eljárással kapcsolatban.

Végezetül felhasználtam az egyetemi oktatás során összegyűjtött tapasztalatokat, valamint a Magyar Igazságügyi Akadémián tartott előadások és konferenciák ismereteit, illetve dokumentumait.

III. Az értekezés felépítése

1. A magyar történeti előzmények kapcsán elsősorban a bűnvádi perrendtartás megoldásait vizsgáltam, tekintettel arra, hogy annak rendelkezései kiegyensúlyozott és követendő modellnek minősülnek napjaink jogalkotása számára is. A törvényalkotás folyamatában ezért a nemzetközi kitekintés mellett a magyar jogrendszer által ismert és felhasználható

jogintézmények újragondolása is szükséges lehet.

2. A nemzetközi kitekintés körében az angolszász, német, holland és szlovén megoldásokat vizsgáltam és hasonlítottam össze, ezek terhelt távollétére vonatkozó szabályait a magyar megoldással.

3. A tételes jogi rendelkezések közül először a szabályszerűen megidézett terhelt távollétében lefolytatható tárgyalásokat vizsgáltam. Ennek kapcsán külön is kitértem a gyakorlati nehézségekre, amelyek az elővezetéssel, a jegyzőkönyvezéssel, az igazolási kérelem elbírálásával kapcsolatban merültek fel. Külön foglalkoztam a bizonyítás nehézségével és mindezek kapcsán a lehetséges eljárási szabálysértésekkel.

Indokolt volt a védővel kapcsolatos esetleges eljárási szabálysértések, illetőleg a védői érdekellentét vizsgálata is.

4. Szükségesnek tartottam külön fejezetet szentelni a terhelt távollétében lefolytatható másodfokú eljárásnak, tekintettel arra, hogy ebben a körben olyan jelentőségű eljárási szabálysértések fordulnak elő, amelyek a mai napi felülvizsgálati eljárásban a jogerős másodfokú határozatok megsemmisítését eredményezik.

5. A magyar jogrendszerben még viszonylag újnak minősül a terhelt azon joga, hogy döntsön a tárgyalásról történő távolmaradásáról. Ezen jogintézmény széleskörű gyakorlattal még nem rendelkezik. Ugyanakkor foglalkoznia kellett vele, tekintettel arra, hogy a jogintézmény értelmezése számos dilemmát vet fel elsősorban abban a vonatkozásban, hogy a terhelt önállóan eldöntheti-e azt a kérdést, hogy távol marad a tárgyalásról, és ebben az esetben a bíróságnak van-e joga őt a jelenlétre kötelezni. Külön vizsgáltam a bizonyítási eljárás alakulását, az ügydöntő határozat meghozatalát, és – természetesen – ezen jogintézmény kapcsán is a lehetséges eljárási szabálysértéseket.

6. A dolgozat legjelentősebb része a Be. XXV. Fejezete alapján az ismeretlen helyen tartózkodó terhelttel szembeni eljárás vizsgálata. Igyekeztem végig venni mind a nyomozás, mind a tárgyalás során szóba jöhető jogértelmezési, jogalkalmazási kérdéseket, illetve eljárási szabálysértéseket. A legjelentősebbnek a VII.5. Fejezetet tekintettem, mivel ebben kívánom tárgyalni azon álláspontomat, mely szerint nem minősíthető tisztességesnek a terhelt távollétében lefolytatott eljárást abban az esetben, ha a terhelt semmilyen tudomással nem bír az ellene folytatott eljárásról. Álláspontom szerint ebben az esetben az eljárás felfüggesztéséről kellene döntenie és az ügyésznek csak abban az esetben lehetne vádat emelni, ha a terhelt akár gyanúsított kihallgatás, akár bármilyen más eljárási cselekmény folytán értesüléssel bír az ellene folytatott büntetőeljárásról. Verena Murschetz mutatott rá arra, hogy a tisztességes eljáráshoz való joggal akkor egyeztethető össze (a tárgyalás jogintézmény), ha a terhelt a tárgyaláshoz való jogáról félreérthetetlenül lemondott, vagy „egyértelmű” konkrét adatok állnak rendelkezésre a terhelt azon szándéka vonatkozásában, hogy a büntetőeljárás alól szökéssel kivonja magát; mindazonáltal egy érvényes tárgyaláshoz való jogról történő lemondás feltételezi a terheltnek az ellene folytatott büntetőeljárásról – valamint, amennyiben lehetséges, a bírósági tárgyalás hatánapjáról – történő bíróság általi értesítését.⁶

Felvetés kapcsán külön vizsgáltam a terheltté válás kérdéseit, és arra az álláspontra jutottam, hogy a jogalkotó által létrehozott ún. „felróhatósági” eljárás semmiképpen nem minősíthető

⁶ Verena Murschetz: Auslieferungsbegehren nach einem Abwesenheitsurteil. Juristische Blätter. 2014.5.

tisztességesnek, ha annak folyamatban létéről a terhelt nem bír tudomással.

Kiemelt jelentőséget tulajdonítottam a fejezetben a perújítás kérdésének. A jelenlegi szabályozás alapján egyértelműen megállapítható volt, hogy a perújítás hatékonysága megkérdőjelezhető. Nem lehet vitás – és az Európai Unió irányelvei is ebbe az irányba mutatnak –, hogy szükséges megteremteni a lehetőségét annak, hogy a terhelt jogerő után is a tárgyalást kikényszeríthesse. Vitatható azonban ennek kötelező elrendelése, tekintettel arra, hogy a gyakorlat szerint nem jár együtt a megtámadott jogerős határozat tényleges megváltoztatásával.

7. Az ítélkező bíró döntési kötelezettségei és felelőssége kapcsán vizsgáltam annak a kérdését, hogy a bizonyítási eljárás lefolytatható-e a terhelt nélkül. Ennek a kérdésnek elsősorban az anyagi igazságra törekvő, megalapozott ítélkezés kapcsán van jelentősége. Vizsgáltam ezért a védekezés bizonytalanságát, a terhelti vallomás jelentőségét, és a közvetlenség visszaszorulását.

Igyekeztem rámutatni arra is, hogy nem csak eljárási problémával állunk szemben, hanem büntetőjogi, büntetés kiszabási tételek sérelmével is együtt jár a külön eljárás alkalmazása, amennyiben a távollévő terhelt vonatkozásában számos, javára szóló büntetés-kiszabási körülményről a bíróságnak nincsen tudomása.

8. A tisztességes eljárás értelmezése kapcsán elsősorban az EJEB gyakorlatát vizsgáltam, külön kiemelve három olyan ítéletet, amelyek – noha nem Magyarország tekintetében születtek – mind a jogalkotás, mind a jogalkalmazás számára irányadónak tekintendők.

A fejezeten belül szükségesnek tartottam kiemelni az EJEB döntéseinek hatását a magyar bírói gyakorlatra, illetve bemutatni azon állásfoglalásokat, amelyek az EJEB döntéseinek alkalmazása kapcsán irányadóak.

10- Külön fejezetben foglalkoztam az Európai Unió és az Európa Tanács irányelveivel és ajánlásaival a távollétes eljárással kapcsolatban.

11. Végezetül a levont tapasztalati tények alapján igyekeztem megfogalmazni néhány lehetséges jogalkotói megoldást annak érdekében, hogy az eljárási szabálysértések háttérbe szorulása és a tisztességes eljárás valamennyi elvének érvényesülése maradéktalanul biztosítható legyen.

IV. A kutatási eredmények összefoglalása, a hasznosítás lehetőségei

Meggyőződésem, hogy a dolgozat bevezetőjében megfogalmazott felvetéseim lényegében igazolást nyertek. Ennek kapcsán elmondható, hogy a tárgyalt egyszerűsítő-gyorsító eljárások szükséges jogintézmények, azonban egyértelműen magukban hordozzák a tisztességes eljárás sérelmének és az eljárási szabálysértések bekövetkezésének veszélyét. Erre figyelemmel dicséretes és elismerést érdemlő törekvés, ha a jogalkotó észleli az élethelyzetek változását, és a törvényeket ezekhez igyekszik igazítani. Ezen folyamat azonban együtt járhat egyes alkotmányos garanciák csorbulásával, mivel jogszabályok módosítása szükségszerűen igényli az eljárások egyszerűsítését. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy a büntető igazságszolgáltatás az Alkotmányon és az emberi jogok megerősítésének tiszteletben

tartásának és védelmének megváltoztathatatlan elvén alapul.⁷

Mindezek alapján ezért mind az Alaptörvény, mind az emberi jogok tiszteletben tartása mellett szükségszerűen kell a büntetőeljárásban olyan megoldásokat megfogalmazni, amelyek nem sértik a tisztességes eljáráshoz való jogot, viszont képesek szolgálni az anyagi igazság megállapítására vonatkozó processzuális törekvést. A dolgozat szempontjából ezért kiemelt jelentőséggel bírnak a tárgyaláson érvényesülő terhelti jogok. A Büntetőeljárásról szóló törvény által biztosított széleskörű garancia-rendszer aligha érvényesülhet, ha a távolmaradásával maga a vádlott mond le ezekről.

1. A közvetlenség háttérbe szorulása

Az elvégzett vizsgálat alapján el kell ismerni, hogy a jogalkotó – a tárgyalási jogintézmények megalkotása során – reagált azon élethelyzetekre, amelyek során a terhelt egy része igyekezett kivonni magát a büntetőeljárás alól. Ilyen esetekben indokolt a büntetőeljárás lefolytatása a terhelt távollétében.

Elsődlegesen azonban annak van jelentősége, hogy a büntető igazságszolgáltatás egyetlen feladata kizárólagos funkciója valamely „történeti tényállás” megállapítása, és annak jogszerű megítélése⁸.

Fentiekre figyelemmel az eljárás egyszerűsítését és gyorsítását szolgáló jogalkotói megoldások mellett – a tárgyalási jogintézmények indokoltságának elfogadása mellett – amennyiben lehetséges, a tényállás megalapozott rögzítését csak a terhelt jelenlétében lefolytatott bizonyítási eljárás alapján tartom elképzelhetőnek.

Amennyiben pedig – a törvényi felhatalmazással élve – a terhelt maga mond le a tárgyaláson történő személyes jelenlétéről, ez nem csupán az ő felelőssége, hanem a bizonyítási eljárás lefolytatása során a bíróságra is különös terhet és felelősséget róó következmény a megalapozott tényállás megállapításának kötelezettsége körében; figyelembe véve azt is, hogy ha a törvényben foglalt kivételek alkalmazása nélkül, vagy az arra vonatkozó szabályok megsértésével jár el a bíróság a terhelt távollétében, úgy feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértés valósul meg.

A helyes álláspont ezért az, hogy a hatóságoknak a lehetőséghez képest mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy a terhelt jogait a tárgyaláson való jelenlétében biztosítsák – kivéve természetesen azt az esetet, amikor a törvény magát a terheltet jogosítja fel arra, hogy a jelenlétéről lemondjon.

Kiemelt jelentősége van azon Bárd Károly által megfogalmazott gondolatnak, hogy a vádlottaknak ugyan nincs joguk arra, hogy ügyükben a bíróságok a tényállást a valósággal egyezően állapítsák meg, de a tisztességes eljárás és annak részjogosítványai segíthetik a bíróságokat abban, hogy ítéleteiket helyesen megállapított tényekre alapozzák.⁹

⁷ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R(95)12. számú ajánlása. Emberi Jogi Füzetek 1999. 1. szám 66. oldal

⁸ Bárd Károly: A Büntetőeljárásról szóló törvény tervezete az európai fejlődésben. Jogtudományi Közlöny. 1998/4. szám 122. oldal

⁹ Bárd Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlöny Kiadó. Budapest 2007. 209-210. oldal

A kutatásom egyébként igazolta annak veszélyét, hogy sok esetben a tárgyaláson a tanú, illetve a terhelt meghallgatása és szavahihetőségének empirikus vizsgálata alapján néha megdől az, amely a nyomozás során lett rögzítve. A nyomozás által begyűjtött bizonyítékok hitelességének ellenőrzése során ezért számos esetben az ott rögzítettektől eltérő következtetésre jut a bíróság. Nem ritka esetben a terhelt javára. Ez a lehetőség azonban nyilvánvalóan nem állhat fenn a terhelt távollétében lefolytatott tárgyalás során. Igazoltnak látom ezért az Alkotmánybíróság megállapítását, mely szerint a terhelt személyes közreműködése, joggyakorlása nélküli eljárás fokozott kockázatot jelent az igazság megállapítása, a hiánytalan és teljes tényállás feltárása és bizonyítása tekintetében.¹⁰

Kiemelt veszélyként jelentkezik az a helyzet, ha a tárgyaló bíróság észleli, hogy a gyanúsított kihallgatás felvételére nem a törvényi előírásoknak megfelelően került sor, és ezért azt a bizonyítékok köréből kirekeszti. Ilyenkor semmi esély nincs a terhelt védekezés érdemi vizsgálatára a távollétében. Minderre figyelemmel határozott meggyőződésem, hogy a büntetőjogi felelősség tárgyában hozott ügydöntő határozatért vállalt felelősséghez és a bírói meggyőződéshez elengedhetetlen a terhelt leírt vallomásán túl személyes megjelenése, esetleg tárgyaláson megtett vallomásának értékelése, és személyiségének vizsgálata, amely adott esetben a büntetés kiszabása körében is a javára szolgáló körülményeket eredményezhet. A vádlott távollétében tehát a bíróság nem aknázhatja ki teljességgel a közvetlenség elve nyújtotta megismerési lehetőségeket.¹¹

2. A tisztességes eljárás kérdései

Az EJEB gyakorlatának vizsgálata kapcsán arra a következtetésre jutottam, hogy egy büntetőeljárás akkor is lehet nem tisztességes, ha mindenben megfelel a belső jog által lefektetett szabályoknak. Magyarország elmarasztalására ugyan jellemzően nem ilyen ügyek miatt került sor, az in absentia eljárások tekintetében hozott döntésekre azonban a magyar jogalkotónak is kiemelt figyelmet kell fordítania. Nyilvánvaló és vitathatatlan tétel, hogy a strassbourgi szervek törekszenek arra, hogy az európai büntetőeljárás rendszereket a döntéseik útján egy közös modell irányba tereljék, vagyis harmonizálják.¹²

Az EJEB gyakorlatának értelmezése kapcsán megállapítható, hogy a Bíróság szerint az egyezmény alapján lehetőség van arra, hogy valaki szabad akaratából akár kifejezetten, akár hallgatólagosan lemondjon a tisztességes eljáráshoz való jog biztosítékairól. Mindazonáltal az Egyezmény céljának hatékony megvalósulásával csak az tekinthető összeegyeztethetőnek, ha tárgyaláson való részvétel jogáról való lemondás egyértelműnek tekinthető, és az ennek jelentőségével arányos minimális biztosítékok érvényesülnek.

Az EJEB döntései kapcsán azonban megállapítható, hogy az Egyezmény hatálya alá tartozó bármely európai bíró – így a magyar is – nyugodtan ítélezhet abban a biztos tudatban, hogy hazája büntetőeljárás jogának rendelkezéseit maradéktalanul betartja. A kutatásom azonban igazolta, hogy az EJEB legtöbbször olyan esetben állapítja meg az Egyezmény sérelmét, amikor a nemzeti bíróság eljárása minden tekintetben megfelel belső hazai jogának.

Bánáti János mutatott rá ezért arra, milyen rendkívül jelentős probléma, hogy milyen

¹⁰ 14/2004. (V. 7.) AB határozat

¹¹ Bárd Károly: Tárgyalás a vádlott távollétében – emberi jog – dogmatikai analízis. Wiener A. Imre Ünnepi kötet Budapest 2005. 210. oldal

¹² Köpf Eszter Mária: Az Európai Emberi Jogi Egyezmény 6. Cikke. Az akkuzatórius és inkvizitórius eljárási rendszerek. Jogtudományi Közöny. 2001. évi 78. szám 304. oldal

lehetőségei vannak a magyar bírónak akkor, ha az előtte folyó eljárásban olyan kérdésben kell döntenie, amelyre az Egyezmény vonatkozik, és ugyanakkor az alkalmazandó magyar jogszabály – megítélése szerint – ellentétben áll az Egyezménnyel.¹³

A Kúria álláspontja azonban ma még az, hogy az EJEB döntései elsősorban a jogalkotás felé írnak elő elvárásokat, a legfőbb bírói fórumnak pedig ügyenként kell vizsgálnia, hogy az EJEB döntései lehetőséget adnak-e a rendkívüli jogorvoslati eljárás lefolytatására.

Megállapítható volt ezért, hogy egyrészt nem csak a büntetőeljárás törvény tételes jogi rendelkezéseinek megsértése lehet törvénysértő, illetve a tisztességes eljárás szabályaiba ütköző; a jogszabályi rendelkezések maradéktalan betartása is eredményezheti az Egyezmény megsértését.

Másrészről kijelenthető, hogy a Magyarországot érintő EJEB döntések kapcsán joggyakorlatunk egyelőre még nem vált teljes mértékben fogékonnyá az emberi jogi ítélkezés elveinek alkalmazására.

A vizsgálatom alapján ugyanakkor megállapítható, hogy az Európai Unió és az Európa Tanács irányelvei és ajánlásai a távollétes eljárással kapcsolatban megfelelő talajra hullottak a jogalkotás során, mivel a magyar jogalkotó a belső jog megteremtése, illetve módosítása során ezekre minden esetben figyelemmel volt.

Az új Be. kodifikációja kapcsán pedig megállapítható, hogy maradéktalanul érvényesülni fog az Európai Parlament és a Tanács (Eu) 2016/343. számú Irányelve.

3. Lehetséges jogalkotói megoldások

A dolgozatban felvetett problémák alapján szükségszerűnek tartom a Büntetőeljárás törvény egyes rendelkezéseinek átgondolását, újrafogalmazását a terhelt távollétében lefolytatott egyes eljárások kapcsán. Indokoltnak tartom a lehetséges eljárási szabálysértések minimalizálását, valamint a tisztességes eljárás elvárásainak megfelelő módosítások bevezetését. Ezek lényege az alábbiakban foglalható össze:

1. A jogalkotó előtt álló legfontosabb változtatásnak azt látom, hogy az ismeretlen helyen tartózkodó terhelt esetében vádemelésre csak abban az esetben kerülhessen sor, ha a terhelt gyanúsított kihallgatására a nyomozás során sor került, vagy ha a hatóság bizonyítani tudja, hogy enélkül is a terheltnek tudomása van az ellene indított büntetőeljárásról.

2. A terhelt tárgyalásról történő lemondása és a Be. XXV. Fejezete esetében indokoltnak tartanám az eljárások feltételek, korlátok közé szorítását. Elsősorban csak kisebb tárgyi súlyú ügyekben tartom elképzelhetőnek a terhelt távollétében az eljárás lefolytatását. Egyetértek Fantoly Zsanett álláspontjával, aki szerint a hazai kodifikáció során képviselhető lenne olyan álláspont, mely szerint a „kis ügyek” (az öt vagy nyolc évi szabadságvesztésnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények) esetén a vádlott jelenléte nem szükséges.¹⁴

¹³ Bánáti János: A védői és a terhelti jogok. Békés Imre Ünnepi Kötet. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kara Budapest, 2000. 30. oldal

¹⁴ Fantoly Zsanett: A büntetőeljárás célja, avagy anyagi igazság kontra elégedett ügyfelek. Úton a bírói meggyőződés felé a készülő Büntetőeljárás törvény kodifikációja. Szerk. Elek Balázs – Miskolczi Barna Printart-Press Kiadó 2015. 114. oldal

3. Szükségesnek tartanám a polgári perrendtartáshoz hasonlóan a részítelet jogintézményének bevezetését. Több terhelttel szemben folyamatban lévő eljárás esetében egyes, kisebb tárgyi súlyú bűncselekménnyel vádolt terheltek esetében, illetve olyankor, amikor a rájuk vonatkozó bizonyítás nem vesz hosszú időt igénybe, lehetővé kellene tenni, hogy ügyük részítelettel lezárható legyen, és a rájuk vonatkozó bizonyítás befejezését követően a bíróság ügyükben ítéletet hozzon. Ezt követően azonban elkülönítés nélkül folytatható lenne a tárgyalás a többi vádlottra vonatkozóan oly módon azonban, hogy a korábbi tárgyaláson felvett bizonyítékok „értékállósága” biztosított legyen. Azon terheltek vallomásai, akikre nézve ügydöntő határozat született, a tárgyalás további menetében felhasználhatóak lennének anélkül, hogy az érintetteket a későbbiek során vissza kellene idézni és tanúként kihallgatni.

4. Elképzelhetőnek tartom a harmadfokú eljárásra vonatkozó szabályok módosítását arra vonatkozóan, hogy amennyiben az ismeretlen helyen tartózkodó terhelt a harmadfokú eljárás során kerül elő, ne kelljen mind az első, mind a másodfokú ítéletet hatályon kívül helyezni. A harmadfokú eljárásban ugyan bizonyításnak nincs helye és tárgyalás sem tartható, azonban elképzelhetőnek tartom olyan tárgyalás megtartását, amely kizárólag a vádlott meghallgatására szorítkozik. Amennyiben további bizonyítás felvétele válik szükségessé, úgy kerülhetne sor a hatályon kívül helyezésre. Amennyiben azonban lehetséges az eljárás befejezése, biztosítania kellene a jogot a harmadfokú eljárásban az ügydöntő határozat meghozatalára. Nyilvánvalóan az eljárás gyorsítását ez szolgálná a leghatékonyabban.

5. A terhelt távollétében lefolytatott tárgyalást követő perújítási indítvány kapcsán indokolt lehet annak megfontolása, hogy a rendkívüli jogorvoslati eljárás elrendelése ne legyen kötelező. A megengedhetőség tárgyában döntő bíróság érdemben vizsgálhassa meg annak a lehetőségét, hogy a megismételt eljárásban sor kerülhet-e a jogerős határozat megváltoztatására. Tekintettel arra, hogy az Európai Unió Irányelveiben megfogalmazott elvekre figyelemmel biztosítani kell a megismételt eljárás lehetőségét, azonban ez – állásponantom szerint – a fenti módon is biztosítható.

6. Végezetül fontosnak tartom annak biztosítását, hogy amennyiben a bizonyítás vagy a büntetés kiszabásának igénye ezt kívánja, a bíróság minden esetben kikényszerítse a terhelt tárgyaláson való jelenlétét. A vádlott jelenléte tehát legyen kötelező a tárgyaláson, ha a bíróság őt erre kötelezi.

4. Összegezés

Határozott állásponantom, hogy elsődlegessége a terhelt jelenlétében lefolytatandó eljárásnak van, az in absentia eljárásoknak kivételes jellegűeknek kell lenniük, és csak abban az esetben alkalmazhatóak, ha a bűnüldöző hatóságok mindent megtettek a terhelt előkerítése érdekében, azonban az eredménytelen maradt, illetve ha szigorú, a törvényben rögzített feltételek mellett a bíróság hozzájárul ahhoz, hogy a terhelt a tárgyaláson való jelenlétéről lemondjon.

Mindennek azért van jelentősége, mivel a vizsgált jogintézmények tárgyában megszületett eseti döntések és iránymutatások, valamint a Kúria felülvizsgálati eljárások során kialakított gyakorlata egyértelműen mutatja, hogy ezen eljárások tekintetében nem csak fennáll az eljárási szabálysértések bekövetkezésének lehetősége, hanem az jelentős mértékben meg is valósul és szükségszerűen eredményezi a gyorsan és hatékonyan meghozott ítélet megsemmisítését és új eljárás lefolytatását.

Mindezzel ellentétben azonban természetesen el kell ismerni, hogy a büntetőjogi felelősség tárgyában hozandó döntés számos esetben ellehetetlenülne az egyszerűsítő és gyorsító intézkedések alkalmazása nélkül. Ennek ellenére azonban evidenciaként kell kezelni, hogy önmagában a bizonyítás minél gyorsabb lefolytatása nem eredményezheti azt, hogy a vádlott védekezéshez való joga csorbuljon, hiszen a törvénysértő bizonyítás eredménye nem képezheti az ítéleti tényállás alapját.¹⁵ Határozott véleményem ezért, hogy a jogalkotónak változatlanul feladata, hogy egyensúlyt teremtsen a hatékonyság, célszerűség, időszerűség hármasa, és a tisztességes eljárás követelménye között; tekintettel arra, hogy a terhelt távollétében meghozott, sok esetben szimbolikus elítélés rendkívüli kockázatokat hordozhat magában.

Az eljárások gyorsításának ugyanis mindig ára van: részint a megalapozottság, részint pedig az alapvető elvek háttérbe szorulása révén.

Az sem hagyható figyelmen kívül, hogy az egyszerűsítő-gyorsító megoldások – az esetek többségében – megnehezítik és elhúzzák az eljárást.

Erre figyelemmel pedig minden olyan esetben, amikor a törvényi kivételek nem értelmezhetőek, a megalapozott tényállás megállapítása érdekében a közvetlenség elve nem mellőzhető; a terhelt távollétében lefolytatható eljárások ugyanis elsősorban attól fosztják meg az ítélethozatalra és annak megindolására kötelezett bírót, hogy a terhelt vallomásának és személyének közvetlen észlelése alapján állapítsa meg az ítéleti tényállást, és döntsön a büntetőjogi felelősség, majd annak igenlő eldöntését követően az alkalmazandó joghátrány felől.

V. Az értekezés témakörében írt publikációk jegyzéke

1. Büntető-eljárásjog szerk.: Dr. Tóth Mihály I., II. és III. kiadás HVG Orac kiadó Budapest 2003., 2006., 2009.
2. A büntetőjog nagy kézikönyve. szerk.: Dr. Varga Zoltán Complex Kiadó Budapest 2007.
3. A büntetőeljárás törvény magyarázata. Komplex Kiadó Budapest 2009.
4. Egyszerűsítő eljárás az alkotmányosság határán. Tanulmányok a 60 éves Blaskó Béla tiszteletére Budapest 2010.
5. A tárgyalás vezetése – a tárgyalás rendje – jelenlét a tárgyaláson a Magyar Büntetőjogi Társaság jubileumi tanulmánykötete. Szerk.: Dr. Fenyvesi Csaba Budapest – Debrecen – Pécs 2011.

¹⁵ BH 2006.313. szám